

Klaren van de rechten op afbeeldingen in de catalogi van tentoonstellingen in het Middelheimmuseum (1950-2018)

Afbeeldingen van moderne en hedendaagse kunst publiceren als open data is een complex gebeuren omdat de meeste betrokkenen – kunstenaar en fotografen – nog in leven zijn of minder dan 70 jaar dood. Dat betekent dat voor nagenoeg alle afbeeldingen rechten moeten worden geklaard, zowel de rechten van de kunstenaar als die van de fotograaf.

De wetgeving is voor leken niet duidelijk, en de toepassing in concrete gevallen nog veel minder. Getuige hiervan de onduidelijkheid over panoramarecht in het Middelheimmuseum dat een combinatie is van (af en toe gesloten) museum en openbaar park. Binnen de Stad Antwerpen kan het museum geen beroep doen op een juridisch expert inzake auteursrecht en rechten klaren.

Er bestond geen vastgelegde workflow. Medewerkster Liselotte Bertels (Musea en Erfgoed Antwerpen) werkte daarom een workflow uit en vertrok van een aantal overzichten en bestaande lijsten.

Vorbereiding

- **Lijst “Tijdelijke tentoonstellingen sinds 1950”**
 - Vertrekbasis was de lijst van “Tijdelijke tentoonstellingen sinds 1950”, met ook hier de focus op de 20 biënnales, plus de eerste tentoonstelling in 1950 en de derde in 1952. Dus van de ‘Internationale tentoonstelling in de open lucht van beeldhouwkunst (1900-1950)’ (1950) tot de 20ste biënnale Middelheim (1989), en met inbegrip van de ‘Tentoonstelling ingericht naar aanleiding van de Blijde Intrede van Z.M. Koning Boudewijn’ (1952).
- **Overzicht afgebeelde werken**
 - Van al die catalogi werden de afgebeelde werken opgelijst in een Excel-tabel, met de naam van de kunstenaar en waar mogelijk de naam van de fotograaf. Sommige werken stonden op verschillende tentoonstellingen, maar het gaat in totaal toch om 1.222 verschillende werken, verspreid over 869 kunstenaars.
- **Actie rechten klaren 2016**
 - Er werd nagekeken of er al gegevens beschikbaar waren uit een eerdere actie tot rechten klaren van alle kunstenaars waarvan we werk in collectie hebben. Deze actie gebeurde in 2016 en resulteerde o.a. in een overzichtsdokument. (20160228_MIDcollectieplan_KwantitatieveAnalyse). Waar mogelijk werd die bestaande informatie natuurlijk gebruikt, maar voor kunstenaars die wel in Middelheim tentoonstelden, maar waar geen werk van werd aangekocht, en voor de fotografen was dit geen oplossing.

Rechten klaren: workflow

- **Contactgegevens zoeken** van de kunstenaars of hun erfgenamen en van de fotografen of hun erfgenamen, en dat voor alle afgebeelde werken:
 1. Nagaan of de kunstenaar/fotograaf wordt vertegenwoordigd door Sabam of een buitenlandse beheersvennootschap, waardoor rechtstreeks contact opnemen niet meer nodig is.

2. Voor de kunstenaars/fotografen die niet worden vertegenwoordigd online zoeken naar een persoonlijke website (door de kunstenaar zelf of de erfgenamen).
 3. Wanneer geen rechtstreekse contactinfo kan worden gevonden, zoeken naar gallerijen of collecties/archieven waarin werken van de kunstenaar/fotograaf zijn opgenomen en via deze instelling proberen rechtstreekse contactgegevens te bekomen. Helaas hebben de meeste andere musea ook geen contactgegevens, bij galeries lukt dit beter.
 4. Wanneer de kunstenaar/fotograaf heeft gedoceerd aan een onderwijsinstelling, via deze weg contactinformatie proberen te krijgen. De instellingen reageren niet altijd of kunnen/mogen de gegevens niet vrijgeven.
 5. Wanneer geen van de vorige stappen resultaat oplevert, worden onlineteksten over de kunstenaar gezocht en gelezen in de hoop een aanknopingspunt te vinden. De werkmethode is bijzonder arbeidsintensief en soms echt intuïtief zoeken en levert niet altijd resultaat op. Het valt dus ook niet te timen hoeveel tijd het zoeken naar contactgegevens gemiddeld kost. Daarom beperken we het onlinezoeken in stap 5 tot maximum een kwartier.
- **Contact opnemen met kunstenaar/fotograaf of de erfgenamen**

Wanneer de contactgegevens zijn gevonden, wordt een mail gestuurd naar de kunstenaar/fotograaf of de erfgenamen met de vraag of het Middelheimmuseum de foto's in kwestie online mag publiceren. Als bijlage bij de mail wordt een kopie van de foto's meegestuurd zodat men weet waarover het gaat.

Er wordt gevraagd om een schriftelijke bevestiging van de toestemming.

- **Consolidatie van de resultaten**

De resultaten van de bevraging worden bewaard in een Excellijst en de mails in een map op interne server van de Stad Antwerpen.

Resultaten

- Kunstenaars: tot op heden werden 317 kunstenaars opgezocht voor de eerste 3 tentoonstellingscatalogi, waarvan:
 - 165 zijn aangesloten bij Sabam of buitenlandse beheersvennootschap
 - 25 getraceerd en gemaïld
 - 12 reacties/toestemmingen tot nu toe
 - 127 waarvan geen contactgegevens werden gevonden
- Aan degenen die nog niet hebben gereageerd, wordt een herinnering gestuurd.
- Fotografen: tot op heden werden 49 fotografen opgezocht voor de eerste 3 tentoonstellingscatalogi, waarvan:
 - 10 zijn aangesloten bij Sabam, Sofam of een buitenlandse beheersvennootschap
 - 19 gecontacteerd (rechtstreeks of via een instelling voor informatie/contactgegevens)
 - 8 reacties/toestemmingen tot nu toe
 - 12 waarvan geen contactgegevens werden gevonden

Ondervonden problemen:

- Problemen in het algemeen:
 - Van sommige kunstenaars of fotografen is geen informatie te vinden in het (museum)archief en/of op internet.
 - Vaak komt er geen reactie op de vraag naar contactinfo of, als er wel een contactadres is, op de vraag om toestemming tot publiceren. Wat mag en kan er dan inzake online publiceren van afbeeldingen?
 - De stichtingen en musea die rechthebbende zijn van foto's of kunstwerken eisen soms dat er credits worden toegevoegd aan de foto. Kan dit? Voorloig werd dit in het overzicht genoteerd, maar er moet wel duidelijkheid over komen.
 - Vaak is de informatie die andere instellingen delen al verouderd.

- Specifieke problemen met deze bepaalde catalogi:
 - Welk werk van welke kunstenaar is, is duidelijk, maar voor de fotografen ligt het niet zo simpel. Veel van de catalogi vermelden achteraan alle fotografen, maar speciënen niet welke fotograaf welke foto gemaakt heeft en er dus rechten op heeft.
 - Soms bleken de vermelde credits fout en blijkt de foto dus niet afkomstig van de persoon of instelling die als aanleveraar vermeld wordt.
 - Het Middelheimmuseum nodigde vaak kunstenaars uit uit het Centraal-Europa, Scandinavië of Azië. Vooral in een aantal vreemde talen (Japans, Pools, Bulgaars, Russisch, Slovaaks), is weinig toegankelijke informatie te vinden en verloopt communicatie in het Engels soms heel moeizaam.